

Будівлі

Микола Бажан

I. Собор

У тіні пагорків, процвівши потаймиру,
Звучить колона, як гобоя звук,
Звучить собор камінним Dies irae,
Мов ораторія голодних тіл і рук.
Встає огонь святобливої готики,
Як ватра віри,
як стара яса,
І по-блюзнірському піднеслись в небеса
Стрілчасті вежі —
пальців гострих дотики.
Рукою обійми холодні жили твору
І дай рукам своїм німим
Піднести серце власне вгору
На грановитих списках рим,
Щоб в очі скнарі темних веж
Заглянуло воно,
мов дзвін сухий, забилося.
І тінь впаде із пальців веж, як стилос,
І почекру її на серці не знесеш.
Немов кістляві й люті пута,
На серце ляже слів важкий узор.
Залізом,
полум'ям,
елеєм,
кров'ю
куто
Зловіщу повість про собор,
Як в захваті страждених юрм,
У скреготі зубів
і скреготі граніту,
Мов смертний спів,
мов клич одчайних сурм,
Щоб пломеніти і гриміти,
Здіймавсь собор на славу феодалу,
Яскриня віри,

кишло прощ, —
І на лункі тарелі площ
Вже дзвін його упав помалу,
Мов мідний шаг,
офіри мідний шаг.
Так в католицьких висохлих руках
Бряжчать разки з пахучого сандалу.

На дзвін не йшли,
а плазували лігма
Раби та блазні, дуки й королі;
І роззявлявсь собор,
немов солодка стигма
Безвольної й самотньої землі.
І падали,
і дерлись під склепіння
Тіла без рук і руки, що без тіл;
Роти, розірвані навпіл,
В камінну бистрину вплітали голосіння.
І, як худа стріла,
злітав над ними вгору,
Як рук голодних гостроверхий сніп,
Натхненний корабель собору
У фанатичнім, виснаженім сні.

Крутилися роки в похмурій веремії,
Та не згасали, щоб ізнов блищать,
Вогні готичних яросних багать
На щерблених мечях і косах Жакерії,
Бо зводився собор — гнобитель і захисник,
Юрби благання і юрби прокльон,
Й готичний розцвітав трилисник,
Мов хрест, мов квіт,
мов псалма і мов сон.

II. Брама

У грі нелюдській,
в спразі неприродній,
Потрясши ланцюги прикрас,
Важкою зморшкою напнувся владний м'яз,

Обняв краї
спокійної безодні.
Підніс,
як пожаданий келих,
Широку браму в вишину,
Широку браму,
грішну і земну,
Мов круглий перстень на руках дебелих.
І творчий хист,
що не втомивсь,
не вистиг,
Снопи принадних зел на камені поклав,
Як груди дів,
гарячих і нечистих,
У шпетних ігрищах уяв.
Так щедро кинув семенасту брость,
Як звук на ложе кидати коханку,
Що зна любовний піт,
важких запліднень млость,
І ситий сон,
і спрагу на світанку.
На брості — квіт,
на брості — квіт, мов око
Розпаленого самкою самця
Ще тих століть,
коли в серця
Вливалась пристрасть хтивого барокко,
Що плинула з віків старого лабіринта,
Що поєднала іздала
Вкраїнських брам рясне гілля
З вільготними акантами Корінта.
І той акант — не лавр
на голові державця,
І брами щедрої ніхто не розчиняв,
Щоб бранців пропустить
з подоланих держав.
Бо шлях звитяг крізь браму не прослався.
То брама пристрасті пригноблених і лютих
Старих століть.
Одягнені в шарлат,
Тоді здвигав свої дзвіниці злотокуті,

Мов пишні бунчуки,
бундючний гетьманат.
Тоді, немов бучний вінець,
На масне волосся степу
Поклав церкви свої Мазепа,
Поет,
і гетьман,
і купець;
Тоді, програвши гру одчайну,
Навчився бігати назад
Мазепин білий кінь, оцей Пегас без стайні,
Безхвостий Буцефал
прийдешніх гетьманят.
Женіть того коня,
хода його хай втихне!
Мов списа ржавого,
дзвіниць ламайте тінь!
І мовкнуть дзвони,
дзвони з-під склепінь,
Бо серце наше більше, аніж їхнє!

III. Будинок

Мов райдуга, що викута в гамарні,
Уже нагнувся над домом віадук,
Але ще юрбами навколо ходить гук,
Стає в стовпи громохкі й незугарні.
Стовпи громохкі. Палі риштувань.
Підойми зігнуті. Поламані домкрати.
Кипить могутніх будувань
Гарячий бунтівничий кратер.
В'їдається у степ завзята праця та,
Як смерч, поставлений донизу головою.
Трясе рівниною і двигляє горою,
Мов аркуші, шари земні горта.
І вибуха, як постріл, рух,
Розряд міцних натуг.
Тут
Бує труд.
І пруг
ляга на плуг,

І кут
ляга на кут;
Луна іде навкруг
Споруд.

Ідуть потужні голоси,
Прокочуються в танці,
І відгукуються баси
Тяжких електростанцій,
Де на моторах, з-під щіток,
Між нафтових калюжок,
Повзе, закручуючись, ток,
Немов стальний остружок.
Налявши саява в склянку ламп,
Він в'є свою спіраль
Від паль
До дамб,
Від дамб
До паль,
Кваплячись у даль,
Де хаос ям і хаос куп
Піску й рудої ржі,
Де на твердий, упертий шруб
Нагвинчуються етажі.

Колонки електричних гроз
В дротах прогрімотіли,
І лопає тривалий трос.
Як лопаються жили.
І смерчі звуків випряда
Оскаженіла хуга;
То крутиться мерщій труда
Велична центрифуга.
Обертається мерщій,
Луна на гони й гони
По рейках гомінких колій,
Як вагонетки, гонить.
Копають степ, свердлять масив
І закладають тут же
Масиви стін,
І дула димарів,

І кратери споруджень.
Зубами чорними зубил
Рубають ромби брил,
Бетон громадять в кучугури,
І пахне, як озон, їдкий металу пил,
І котяться важкі акорди сил,
Широких спин і мускулястих тіл
З залізної клавіатури.
Залізо б'ють і гнуть прекрасну мідь
І горбатих м'язах руки чоловіка.
Над землею гримить,
Над старою землею гримить,
Як марш нечуваних століть,
Будування висока музика.
І стогне степ,
і стугонить країна,
Стальна запінена турбіна
Електростанцій громових,
І рухається день, як верств одвічний здвиг,
І другий день уже чекає черги,
Бо кожен день — як вибух і як штурм,
Шалений марш напружень і енергій,
Салют,
і виклик сурм,
і натиск,
і алярм.

1928

Бажан Микола Платонович, Доробок. К. — Дніпро, 1979.